

LINUM

Informationsblad från Skånelin

Hösten 1989

Linodlingen 1989

i Södervidinge bestod av ett tunnland vitblommigt "Bryta".

22-23 juli, precis 90 dagar efter sådd, började skörden. Många hade tydligen läst artikeln i SDS, för många intresserade kom. På arbetsgemenskap och glädje var det inget fel. Det senare förstärktes vid en och annan kaffepaus i "gropakanten". Vana medlemmar ur Skånelin ställde upp som instruktörer för nybörjare. En av Skånelins medlemmar i Norrland, med sommarbostad i Skåne, passade på att skörda lin för att ta med sig hem. Lastat på taktäckningen, så undrade hon, vad hennes norrländska vänner skulle tycka om "bil med halmtak". Trots många raska ryckare, så blev hälften kvar för att tagas med skörde-tröska.

Innan dess så provade vi att skörda med en liten bindare, som Weibulls lånat ut. Det är egentligen en liten risskördemaskin, som Weibulls importerat från Japan, för att användas då dom skördar parceller. Vi tyckte, att den fungerade bra. Den tog inte så brett, marken var stenfri och slät, och det gick att ställa in den, så att det inte blev så lång stubb. Det är kanske en skördemetod för den mellanskaliga odlingen i framtiden.

Efter en långvarig torrperiod i sommar, kom regnet. Linet grönskade igen, och det blev därför besvärligt att ta med skördetröska. Det blev ändå en hel del, för att användas till djurfoder.

Linfröet höll hög vattenhalt, men 3-5 % linfrö blandat i väl torkad spannmål tycker odlaren Sonander är ett mycket bra foder till gödsvin. Agnarna tycker fåren om.

Linfrö är inte bara gott och hälsosamt för svin och får. Vi har i tidigare nummer av Linum fått recept på goda linfröbullar. Hälsohemmen rekommenderar Vid trög mage: Svälj torra linfrö hela. Skölj ner med vatten.

Vid svag mage: Lagg krossade linfrö i blöt över natten. Drick allt på morgonen.

Kirsten Persson

Linodling i Eljaröd

Andra året med linodling i lite större omfattning skulle gå lekande lätt och ge ett långt, fint lin som resultat. Så trodde jag efter förra sommarens erfarenheter. I år använde jag något mindre mängd gödsel och i stället för handrensning av ogräs besprutades linet.

Resultatet då? Jo, linet blev visserligen jämnt, men i kortaste laget. Det var lätt att rycka, eftersom fältet var någorlunda fritt från ogräs.

Anledningen till att strållängden blev så liten var torkan. Det föll endast 20 mm regn från sådd till blomning (två månader). Senare kom ytterligare 80 mm och det medförde att växtkraften fick fart igen och det bildades nya skott. Det blev även en andra blomning.

Frånsett problemen, så fyllde linodlingen sin uppgift så till vida, att vid högblomningen kring midsommar var åkern vackert intensivt blå, och fångade många förbiåkande bilisters blickar. En hel del besökte det intill liggande galleri Linlyckan.

Årets utbyte av linfiber blev alltså inte så gott. Fröskörden däremot blev riklig och det lin som tagits tillvara som eterneller håller bra kvalitet.

Jag har en hel del lin kvar att bereda av fjorårets skörd, så någon risk för arbetslöshet finns inte!

Clas Johnsson

Skånelins aktiviteter i Östra Skåne sommaren 1989

Den 23 juli hade vi (Clas och Rut Ann) visning av linberedning utanför Lindgrens länga i Haväng. En gammal gård som hade invigningsfest efter en totalrenovering. Gården består av en enda länga. I ena halvan hade man kaffeservering och utställningsskyltar om "Längan", och i den andra delen var det stall för hästar, kor och får och djuren var där. Vi höll till på utsidan i det sköna solskenet. Där var då väggen dekorerad med linkransar som "Skånelinare" från Skillinge bundit och det tackar vi för - de såldes fort. Dessutom sålde vi färskt lin i grönmoagnadsstadiet och det var heller inte svårt att bli av med. Den 29 juli vid bygdefest i S:t Olof, visade vi lin i olika stadier, beredning och spinning. En fin, välorganiserad fest. Vackra dräkter och spelmannemusik. Spinrock och slända passade in i miljön liksom skäkt och bråka.

Den 6 augusti i Åhus vid Folkkulturens Dag, var vi med för 2:a året. Uppskattades av många som en "frisk fläkt" och det var roligt. Där håller vi till vid ett långt stånd ute i själva parken. Lite marknadsstämning faller då över oss. Vi säljer lin i buntar och buketter samt häcklat lin i "lockar" och även några damastservietter och linnehanddu-

kar från Klässbol. Förtjänsten på försäljningen går till Skånelin.

Den 28 augusti på Ölurosgården, Skansen, Stockholm. Inte under Skånelins flagg, men för linets framgång i riket. Det var fyra lindagar där. Åtta personer var vi utplacerade på gården, med linberedning framför logen på gårdsplanen. Spinning inne i bostadshuset och på förstubron. Folk kom hela dagarna. Turister, ofta i stora grupper, från Tyskland, USA, Italien, England, Japan, Ryssland, Jugoslavien, Holland, Norge. De flesta var förvånade över vårt intresse och kraft för detta gamla hantverk. Men många kände till lin och berättade om det från sina hemländer. Det är alltid roligt att visa hur lin ger ifrån sig fibern vid bråkning och skäkning och hur det blir mjukt och glansigt vid häcklingen. Att berätta om det nyttiga linfröet och om att linets latinska namn: *Linum usitatissimum* betyder lin, nyttigast av alla (växter). (Allt på linplantan kan användas.)

Linnet som vi bearbetade på Skansen var köpt färdigrötat från Sörmland, Skåne och Dalarna.

Rut Ann Titelman

Kan lin bli basen för en industri?

- Ja, den frågeställningen bearbetas av högskolan i Karlstad. Nedan refereras en uppsats av tekn dr Lars-Arne Sjöber och professor Claes I Helgesson, som belyser linets möjlighet att återkomma i större skala.

Det är främst nya metoder att frilägga linfibrerna och rationella skördesystem, som ska kunna ge linet en plats i svenska lantbruket. Intresset för ökad linodling finns i hela Europa. Tidigare var det i huvudsak linets långa fibrer, som rönste uppmärksamhet och användes i exklusiva textilier. Men numera samspinnas linet i form av kortfibrer med andra fibrer, främst bomull, och en allt större del av linet bereds idag i storskaliga processer internationellt sett. Detta leder till en lägre kostnad

på textilierna samtidigt som en stor del av linets utmärkande, positiva egenskaper bibehålls. Kortfibrerna utgör idag ungefär 50 procent av linmarknaden.

Fiberfriläggningsteknik

De traditionella röttningsmetoderna, landrötning och vattenrötning, tycks inte vara så rationella att de passar in i industriell skala. Karlstadsforskarna har fastnat för en variant av Zienkiewicz' ångbehandlingsmetod. Tekniken kallas organosolvteknik och beskrivs så här:

"Vid högskolan i Karlstad driver vi ett omfattande studium av möjligheter att frilägga linfibrer genom att lösa ut bindemedlet mellan fibrerna med ett lösningsmedel vid förhöjd temperatur och förhöjt tryck. I de preliminära försök vi gjort på lin har vi lyckats förvånansvärt bra. Vi bedömer möjligheterna goda att framställa en bra kortfiber av lin utgående från avskuren, torkad linhalm. Vi bedömer också utsikterna goda att genom ett enkelt blekslag kunna få en relativt ljus fiber."

En arbetsgrupp, bestående av representanter för bl a högskolan i Karlstad, Jordbrukstekniska institutet och hus-hållningssällskapet i Örebro län, har utrett och har planerat ett utvecklingsarbete för linets framtid. Förutsättningar bedöms som relativt goda och det krävs att det sker en utveckling av skörde och hanteringsförfaranden så att en jämn råvara med hög kvalitet till ett rimligt pris kan erhållas. Dessutom behöver rationella och miljövänliga friläggningstekniker framtagas.

Referent: Clas Johnsson

Nordisk linveck

var det i början av september i Ångermanland. Närmare bestämt i Gålsjö Bruk.

Alla de nordiska länderna, utom Island, var representerade med talare. Även Estland, vars talare var iklädd slips med färger överensstämmande med de i den estniska flaggan: Blå, svart,

vit = himmel, jord, frihet.

Han talade om, att i slutet på 1800-talet odlade Estland lin på 4-5 % av åkerarealen, 50 000 ha. I och med kollektiviseringen sjönk arealen till 3 000 ha. Med perestrojkan finns det nu hopp om ökad areal.

Enligt den norske talaren, en känd textilkonstnär och småskalig linodlare, så är norska statens intresse för linodling ganska så ljust och inget nämnvärt satsas på t ex forskning.

Representanterna för Danmark, Finland och Sverige menade, att intresset för linodling har tilltagit starkt de senaste åren, då linet är vår fiberväxt i Norden. Det satsas därför nu en hel del på forskning i de tre länderna.

En storskalig odling av lin vore bra. Den ger en alternativ användning av åkerareal. Den ger sysselsättning på landsbygden. Det finns ett marknadsintresse för linfiber och då inte bara för långfiber utan kanske i ännu högre grad för kortfiber. Det finns även ett marknadsintresse för linfrö - olja.

För att en storskalig linodling skall lyckas, så måste det finnas ekonomi i det. Hela produktionskedjan måste bli rationell. Tekniken för linproduktion har inte utvecklats de senaste 100 åren.

Det finns en del nackdelar med lin. Beredningsprocessen är dyr och miljöovänlig. Här behövs forskning. Nya skördemetoder. Då det gäller rötningen behövs snabba, behärskade och framför allt miljövänliga metoder.

Vi måste finna nya användningsområden för lin, och då kan vi inte bara satsa på den långa fibern. Det forskas redan mycket i användning av kortfibern = överrötat lin.

Det var verkligen intressant att höra, vad allt man skulle kunna använda lin till.

I betong och asfalt t ex. Då behöver

man inte gå så långt i beredningen och inte tänka så mycket på kvalitet. Som asbestersättning. Till möbelstoppning. Som fluffmaterial i t ex blöjor. I pappers-, spånskive- och målarfärgsindustrin m m.

Hemslöjdsvännerna undrar nu. Hur går det då för oss och den långa fibern?

Den norske representanten sa, att det finns ingen glädje, som överträffar den, att ta i lin.

Den finske talaren började sitt anförande med att citera en belgisk linman: "För att det skall bli något av lin, måste man älska lin".

Jag tillhör själv de som älskar linet, men måste tillsammans med mina nordiska vänner konstatera, att idag räcker det inte. Nya grepp behövs och det ena behöver inte utesluta det andra. Jag ser med tillförsikt och spänning på framtidens linodling och jag tror, att vi som använder den långa fibern för hemslöjd, vi får nog en bra skjuts på den nya vägen.

Kirsten Persson

Utställningen "Damast i Skåne sommaren 1989"

En utställning i samarbete med Läns hemslöjden, Läns museet och föreningen "Dragsnörena" och inte minst alla de som lånat oss den utställda damasten.

Att Kristianstads län är ett av de damasttätaste i landet visste man genom den inventering av damast som genomfördes på 1950-talet. Inventeringen finns arkiverad på Läns hemslöjden i Kristianstad och visar på stor mängd och variationsrikedom. Särskilt användningen skiljer sig från vad man väntar sig när man hör ordet "Damast".

VAD MENAS MED DAMAST?

I allmänhet förknippas ordet damast med vita dukar, servetter och handdukar, utförda i en vävteknik och kvalitet som ger hög glans och där mönstret

växlar mellan varp- och inslagseffekt. Namnet "Damast" härstammar från staden Damaskus, som var en handelsstad varifrån bl a orientaliska sidenvävnader skeppades vidare via Italien till Europa.

FLANDERN och HOLLAND

I Flandern sammanfördes den italienska damasttekniken i siden med den flandriska lintråden som hade månghundraåriga traditioner. Linets underbara glans och användbarhet i samarbete med damasttekniken blev en fulländad produkt som under 1500-talet kom på modet vid furstehoven. Efterfrågan på linnedamast ökade och nådde sin höjdpunkt i Holland under 1600-talet.

SVERIGE

I Sverige kom damastvävningen att bygga på de kunskaper som de textila hantverksskråna utvecklat sedan mitten av 1500-talet. Till att börja med vävdes mest släta linnevävnader, vävnader i kypertvariationer och senare i dräll. Vävningen var enbart ett manligt yrke. Utbildningen var krävande och passade skråväsendets system med lärlingar, gesäller och mästare.

När dessa vävare började väva damast i början på 1700-talet var tiden emot dem. Myndigheterna ansåg att ämbetena var utvecklingshämmande och ville avskaffa dem. Linnevävarna flyttade ut på landsbygden för att bli slottsvävare under adelsprivilegierna, sockenhantverkare eller frimästare. Deras verksamhet på landsbygden har haft stor betydelse för den fortsatta damasttraditionen, särskilt i Skåne.

I Sverige startades 1728 den första manufakturen för linnedamast där linet av tradition ansågs vara bäst i landet; i Flor, Mo socken i Hälsingland. Den skicklige driftsledaren, engelsmannen Stephen Bennet, förstod vikten av att instruera befolkningen i de omkringliggande landskapen i linhantering och linspinning. Han fick företaget att blomstra och under dess glansperiod arbetade nära 2 000 spinnerskor för Flor!

Tillverkningen av damast var främst avsedd för det svenska hovet, men tidvis kunde man ha beställningar från sex hov! Tillverkningen upphörde 1845 på grund av minskad lönsamhet.

I början av 1800-talet fanns en allmän vävkunnighet. Den sista generationen yrkesvävare hade tagit kvinnliga lärningar och också börjat undervisa. När så familjen Ekenmark började sprida en förenklad metod att väva damast som de lärt sig i England, fick damastvävningen ett uppsving. Familjen Ekenmark undervisade i Sverige och Norge, gav ut böcker med praktiska anvisningar om de nya metoderna, ritningar av vävstolsinstruktioner, mönster och vävnotor m m.

I Skåne där man haft tid och råd att väva i de flesta tekniker och kvaliteter blev damasten ett tillskott, och den nya märkliga vävstolen måste utnyttjas! När behovet av linnedamast var fyllt vävdes massor av nyttotextilier som filter, sängtäcken, sängomhängen, mattor, möbeltyger, förkläden, bolstervar, näsdukar osv. Men nu vävde man också i andra kvaliteter. Ull och lin fanns ju på gården, men bomullen skulle köpas och var ännu en statusvara. Dessutom vävde man i många och vackra färger!

Vi vet att denna senare produktion är ganska okänd. I en av läroböckerna kan man läsa att damasten inte har någon folklig prägel i vårt land! Det har därför varit värdefullt att med utställningen "Damast i Skåne" kunna visa dels den äldre traditionella linne-damasten från Skåne, dels den okonventionella folkliga användningen som förtjust så många besökare under sommaren 1989.

Att damastvävningen aldrig upphört här visade de andra medutställarna från Skåne och "Dragsnörena", en förening för damastvävare, som valt TRADITION - SAMARBETE och UTVECKLING som sitt motto. Dessutom deltog tidningen "Vävmagasinet" med damast, samt vävstolstillverkarna Öxabäck och Glimåkra.

MEN. Om vår fina damasttradition ska

kunna fortleva så måste också vår lika fina lintradition återuppstå. Det är glädjande att så mycket görs för det idag, men vi måste alla hjälpas åt att påverka allmänheten och de ansvariga genom att visa att det finns ett behov av lin på olika områden. Det var inte tomma ord när Linné döpte linet till "Det högst nyttiga".

Det högst nyttiga i förening med det underbart sköna visade inte minst utställningen "Damast i Skåne". Skulle det inte vara på tiden att samla oss till utställningen LINETS MÖJLIGHETER??

Barbro Nyberg
Hemslöjdskonsulent

Brydestuan

är välbesökt, och det är roligt, att i höst känna igen ansikten från skördedagarna i fältet. Det är tydligen nu många, som inte bara nöjer sig med att skörda lin för att njuta av dess skönhet i ett krus. Fler och fler vill åt fibern och fullföljer processen. Antingen på egen hand eller genom att gå på kurs. Flera föreningar använder därför brydestuan som kurslokal.

Ett problem kan vara kön till skäkthjulet. Vi hoppas och tror att den inom en snar framtid skall vara eliminerad.

Det bidrag som Skånelin ansökt om hos Nämnden för hemslöjdsfrågor har till vår glädje blivit beviljat. Det skall användas till utveckling av en skäktturbin. Resten av finansieringen hoppas vi skall ordna sig på ett fördelaktigt sätt, så att vi i framtiden skall slippa den otåligt stampande skäkthjulskön.

Kirsten Persson

Lindag i Svalöv

I Studieförbundet Vuxenskolans och Skånelins regi anordnades lördagen den 16 september en informationsdag om linberedning på Skånelins beredningsstation i Svalöv, samt en utställning av damast - dräll - spetsar och olika

bruksting i lin i Vuxenskolans lokaler. Många medlemmar - vilka fått personlig inbjudan - men också andra intresserade tog sig tid för ett besök och fick då tillfälle att diskutera olika frågor kring linet.

Långväga intresserade skånelinmedlemmar från Ljungby i Småland lastade en bil full med rötad lindhalm och åkte till Svalöv. Linet skulle beredas och det passade utomordentligt väl den här dagen då maskinerna skulle hållas igång. Arbetet organiserades och alla nio var i full aktion med bråkning, skäkning och häckling. Att vi har en effektiv linbråka kunde konstateras likaväl som att skäkmaskinen är en flaskhals där det tar lång tid innan skävorna slagits av. En förnyelse diskuteras i form av en skäktturbin, men är tänkbar först om Nämnden för hemslöjdsfrågor m fl beviljar medel därtill.

Häcklingen - då den glansiga linfibern växer fram - är väl det lättaste och roligaste momentet i den långa processen från lindhalm till lintåga och utförs helt hantverkarsmässigt. I brydestuan berättade och diskuterade några av Skånelins aktiva medlemmar om fortsatt utveckling på linområdet.

Den andra delen av linhanteringen bestod i att visa vackra, såväl klassiska som nya textilier, som kan framställas av en lång, glansig och hållbar lintåga.

Eva Eskilsson och Ester Hansson hade tagit med sina spinnrockar och visade hur man spinner det häcklade linet till en grövre eller en finare tråd, någonting man förr sysslade med i varje hem. En jämn och glansig tråd är nödvändig för att framställa så vackra damast- och drällvävnader som utställningen visade upp. Gunnel Mårtenssons damastdukar i egen komposition vävda i lintråd med skiftande nyanser beroende på vilken röttningsmetod som använts fascinerade många besökare liksom Anita Kristofferssons gedigna drälldukar. Kristianstads läns Hemslöjdsförening och Gillet Skånska Spetsar utställde både sina egenhändigt tillverkade spetsar och vackra

broderier. Man ställde upp med demonstration av skånsk knyppling. Gillets ordförande talade engagerat, om såväl lin som handarbete, till besökarna. Vackra och tilltalande nytto- och prydnadsföremål kan också tillverkas av den grövre lintråden. Det visade Kerstin Jonsgården och Kerstin Sjögren exempel på i form av kläder, löpare och bokomslag.

Gamla, vackra linnevävnader som också kan tjäna som mönster visades upp av våra medlemmar och från Linlandet, Hälsingland, hade delar av en utställning om kläder i lin hämtats hit. Lin är i tiden och med modern design tycktes många besökare längta efter kavaj - klänning, kjol eller kapp i naturellt eller färgat linnetyg.

Besökarna avslutade besöket med att ta sig en kopp kaffe och smaka på linfröbullarna samtidigt som man kunde se den nyinspelade filmen om linets beredning och den samhörighet man får när man sysslar med lin.

Vi tyckte också att dagen gav samhörighet och stimulans när vi mötte medlemmar från hela Skåne, Halland, Småland och Bornholm.

Tack alla medverkande - tack alla besökare.

Skånelins styrelse

Barn odlar lin

- liten handbok för Dig som gärna arbetar med skapande verksamhet tillsammans med barn i 3-10-årsåldern.

Odlar lin tillsammans med barn och upplev ett spännande samband mellan naturens och textiliernas värld!

Detta häfte innehåller en enkel beskrivning på hur man odlar lin. Dessutom finns det flera exempel på hur barn kan använda linfibrer, linfrö m m i sin dagliga skapande verksamhet, idéer som är ämnade att inspirera och öppna barnens intresse, och väcka lust för att i framtiden gå vidare med att utforska djupare samband. Häftet är utformat av Kerstin Hammarson och Förskolans Förlag, Västervik.